

Infància, adolescència, sexe i afectivitat

La sexualitat és una característica de la nostra personalitat, està present en la nostra forma d'expressar sentiments i afecte i facilita la comunicació i vinculació afectiva. És necessari donar pautes d'educació sexual i afectiva a infants i joves, tenint en compte les diferents etapes evolutives i potenciant el seu desenvolupament integral

TEXT: Roca Bargalló, educadora social / Patricia Colomera, psicòloga / Laura Guxens, educadora social / Marta Álvarez, psicòloga. Fundació Salut i Comunitat - FOTOS: Ophelia Cherry

Educació afectivo-sexual: paraules que, com a persones vinculades al món infanto-juvenil, hem sentit en moltes ocasions, i sovint relacionades amb altres termes com ara embarassos adolescents, mètodes abortius vs mètodes anticonceptius, malalties de transmissió sexual, violència masclista, sexe, abús de menors... paraules que desperten por i que encara avui dia poden esdevenir tabú. Es per aquest motiu que es fa palesa la necessitat d'una nova pedagogia demandada socialment, basada en el coneixement i la formació integral de l'ésser humà, on la dimensió afectivo-sexual és present, desterrant una visió purament biològica per tal de poder explicar processos transcendents en la vida de tota persona, com la construcció de la identitat de gènere o les relacions afectives dins la nostra cultura. Poder compaginar sexualitat amb amor, respecte per l'altre, responsabilitat, vida... dóna lloc a un procés evolutiu molt més ampli, a la globalització personal, social i cultural.

La sexualitat pot ser entesa des d'una visió biològica (sexe com activitat humana instintiva i innata), que se'ns desperta de forma similar i segueix uns canons de conducta determinats

(rols de gènere), encaminats a la reproducció. Però la sexualitat humana podria i hauria de ser analitzada com a fruit de relacions culturals i històriques, que cada societat elabora i desenvolupa en una època i lloc determinat, deixant d'estar lligada a *l'aventura dels gens*, per poder observar la sexualitat en totes les seves dimensions:

▶ **Dimensió biològica:** ve definida per la sexuació, l'assignació de la categoria mascle o femella depenent dels òrgans genitals que tingui una persona, donant-nos la identitat sexual.

▶ **Dimensió afectiva:** les emocions i sentiments que associem al sexe són definits culturalment. Aquesta dimensió sexual, pròpia de la sexualitat, és la que ens proporciona identitat de gènere.

▶ **Dimensió conductual/relacional:** l'erotisme, format per les diferents conductes i gestos apresos culturalment assignant els diferents rols de gènere.

Per poder educar des de la responsabilitat cal tenir present que la sexualitat és una característica de la nostra personalitat, essent present en la nostra forma d'expressar, mostrar sentiments i afecte a les altres persones, sense oblidar la tercera funció de la sexualitat, la relacional, que facilita la comunicació i la vinculació afectiva.

Partint de que la sexualitat està

associada a la resolució de la necessitat de contacte i vinculació com a condició humana, hem de donar pautes d'educació sexual i afectiva als nostres infants i joves des de ben petits, tenint presents les etapes evolutives i potenciant el seu desenvolupament integral.

Fins als tres anys la sexualitat i l'afectivitat s'experimenten pels sentits, pel plaer tàctil de reconèixer el propi cos. S'estableixen vincles afectius amb persones cuidadores aportant-los seguretat i afecte, sentir-se estimats, acceptats, cosa que reforçarà la seva autoestima. Durant aquesta etapa hem de facilitar protecció i cura, mostrar afecte constant i anomenar les coses pel seu nom.

Dels 3 als 6 anys comencen a reconèixer la diferència dels caràcters sexuals, podent realitzar exploracions més íntimes amb el seu propi cos com a forma de d'auto-reconeixement físic i emocional. Comencen a fer preguntes sobre sexualitat; cal respondre sense enganys, adaptant les respostes a l'edat dels infants i no donar més explicacions de les que ens demanen. És important que els infants puguin continuar rebent afecte per part de les persones que l'envolten.

Dels 6 als 10 anys interioritzen el concepte de gènere i rols de gènere. Viuen l'experiència íntima de ser home

o dona, adopten patrons conductuals apresos per expressar la seva pròpia identitat social. Una educació afectivo-sexual adequada permetrà que puguin arribar a mantenir relacions igualitàries. Durant aquesta etapa hem d'establir el binomi afectivitat-sexe, explicar el funcionament biològic i reproductiu del sexe, sense oblidar les altres funcions sexuals.

Dels 10 als 18, comencen a experimentar sensacions noves. L'atracció sexual pels altres els/les poden conduir a confusió, doncs alguns vincles d'amistat que s'han creat en etapes anteriors passen a representar més intimitat. És important ser presents en aquesta etapa com a adults de referència per tal de poder contrarestar informacions errònies que els hi poden arribar. La informació que es dona ha de ser clara i concisa fomentant la responsabilitat d'establir relacions emocionals igualitàries basades en el respecte, l'expressió d'afectivitat i pràctiques sexuals saludables.

Tot i que hi ha diferents maneres d'afrontar la sexualitat i l'afectivitat dels infants i adolescents, per educar en aquesta àrea és important fer-ho de manera natural, sense etiquetar o jutjar les actituds i posicions dels fills/filles davant la seva sexualitat i que l'evolució farà que els interrogants del nens i nenes sobre la sexualitat i l'afecte vagin canviant durant el temps.

Fa uns anys era habitual negar la esfera afectivo-sexual durant la infantesa posposant l'aparició d'aquesta a l'adolescència, i un cop apareixia, l'educació es basava en la moralització. Actualment, les dificultats en l'educació afectivo-sexual no han desaparegut, tan sols han variat, convertint-se en la banalització d'aquesta esfera de la persona,

relegant-la de la importància que realment té. Tals dificultats es relacionen amb la posició que adopten els pares davant l'afectivitat i la sexualitat dels seus fills i filles, actituds condicionades per múltiples variables personals, ètiques, socials, culturals o religioses. Cada una de les actituds, comporta una sèrie de respostes en els seus fills i filles que impliquen unes conseqüències directes en la seva vida afectiva-sexual immediata o en un futur. Les conductes més habituals es poden resumir en:

- ▶ Evitar: s'evita parlar de sexualitat/afectivitat amb infants i joves la qual cosa provoca que els progenitors no tinguin cap informació d'aquesta àrea de la vida dels seus fills, i aquests tinguin dificultats per a desenvolupar d'una manera adequada aquest aspecte.
- ▶ Preocupació desmesurada: els pares ofereixen massa informació respecte de la sexualitat i l'afectivitat i, sovint, sense respectar les necessitats dels infants o adolescents pròpies de les edats.
- ▶ Preocupació: els progenitors accepten que han de parlar de sexualitat amb els seus fills/filles, tot i que els hi costa i transmeten inseguretats.
- ▶ Equilibri: pares que accepten l'afectivitat i sexualitat dels seus fills/es com una esfera més de la vida, sense donar-li una major importància que a altres aspectes vitals. Parlen de manera natural i adequada sobre el tema, ajustant-se a les característiques de les etapes evolutives del fill o filla.

El coneixement sexual ens ajuda a créixer com a persones, a desenvolupar una personalitat sana, a trencar prejudicis i estereotips sexuals, a prevenir relacions abusives i a mantenir una vida física i psíquica saludable. Aquests preceptes queden recollits per diferents

associacions (com la OMS i la ONU) com a drets de tot ésser humà dintre del desenvolupament integral com a persona.

En una cultura patriarcal com la nostra, on s'han construït rols de gènere partint de les diferències biològiques, els estereotips i prejudicis existents condicionen el desenvolupament d'una sexualitat saludable, lliure i igualitària. Actualment s'està trencant el tabú del sexe elaborat en altres èpoques i hi ha infinitat d'informació (i des-informació) a l'abast dels infants i adolescents.

Com a persones adultes responsables del benestar psicològic dels infants i joves hem de recordar que la sexualitat està present en totes les etapes de la vida, ja que s'estableixen vincles afectius interpersonals durant tota la vida, els quals aporten seguretat i confiança en un mateix/a i els altres.

Actualment es tendeix a que l'escola faci d'educadora afectivo-sexual, però de poc serveix una escola educadora en aquestes esferes si des de la pròpia família no es recolza i reafirma el missatge transmès, ja que l'educació dels infants i adolescents ha de ser en tots els àmbits on aquests actuen, de manera relacionada i coherent.

En el context social actual, caracteritzat per la diversitat cultural, no es pot esperar que els actes sexuals que les configuren tinguin el mateix significat per a tothom. L'experiència que tenim a la Fundació Salut i Comunitat com a professionals que treballem en la prevenció i tractament de relacions abusives així com en l'educació afectivo-sexual dels joves, ha portat a crear projectes com *Diversex* (2005) finançat al 2009 pel Pla Nacional sobre la Sida, amb l'objectiu de promoure la salut sexual integrant els

El coneixement sexual ens ajuda a créixer com a persones, a desenvolupar una personalitat sana, a trencar prejudicis i estereotips sexuals, a prevenir relacions abusives i a mantenir una vida física i psíquica saludable

L'educació afectivo-sexual s'ha de fer de manera natural, sense etiquetar o jutjar les actituds i posicions dels fills/filles davant la seva sexualitat

aspectes físics, emocionals, culturals i socials de les persones. S'ofereixen tallers d'educació sexual dirigits a persones procedents del Magrib, Llatinoamèrica i Europa de l'Est amb l'objectiu de prevenir conductes de risc de transmissió del VIH-Sida, proporcionant informació i possibilitats de debat per a la modificació d'actituds.

El Diversex ofereix tallers preventius i informatius d'educació sexual i prevenció del VIH/SIDA, adreçats a la població immigrant de la Comunitat de Madrid, València i Catalunya amb el contingut estructurat en tres blocs temàtics diferenciats com Sexualitat-afectivitat; mètodes anticonceptius, prevenció de VIH/sida i Infeccions de Transmissió Sexual (ITS), pràctiques de risc i recursos existents.

La demanda ve presentada directament per les entitats socials dels diferents territoris. El contingut dels tallers s'adequa al col·lectiu, l'edat dels/les participants i llurs coneixements previs. Els tallers són impartits per mediadors/es interculturals. Aquesta figura professional ha estat clau a l'hora de dissenyar i desenvolupar les intervencions, intentant garantir en tot moment l'adaptabilitat i flexibilitat dels continguts i metodologies segons el perfil específic de cada grup.

Al llarg de la intervenció s'actualitzen els continguts i materials gràcies a l'avaluació contínua que realitzen tant els/les professionals implicats com els/les participants.

S'han distribuït entre les associacions en les quals s'han realitzat els tallers, guies de sexualitat en diferents idiomes. També s'han enviat a entitats que, pel treball que realitzen, els podria interessar.